

УДК 159.923.79

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.4-2.24>**Л. С. Індиченко**викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара**С. В. Черевко**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара**А. Д. Черевко**старший викладач кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університет митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ КІНЕСТЕТИЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СПОРТСМЕНІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ

Статтю присвячено дослідженню особливостей кінестетичного інтелекту в спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри. Теоретично з'ясовано, що спорт є особливим і специфічним видом діяльності, головною ознакою якого є те, що об'єктом усвідомлення й діяльності людини в спорті є її власне тіло та рухи. Проаналізовано сучасні дослідження у сфері психології спорту, в яких наголошується на комплексному підході до врахування психічних властивостей спортсменів, таких, що відповідають за прийом і переробку інформації, прийняття рішень (інтелектуальні), психомоторні властивості, які визначають якість рухових дій (тілесно-кінестетичні), емоційні, вольові, комунікативні, моральні. У комплексі вони визначають мотивацію діяльності спортсмена та її успішність. Теоретично обґрунтовано роль інтелекту в психіці людини як системи знань, умінь і навичок у різних сферах діяльності й здібності до вдосконалення різних видів діяльності. Теоретично розглянуто інтелектуальні здібності спортсменів як вагомий чинник їхнього успіху в спортивній кар'єрі. Обґрунтовано важливість тілесно-кінестетичного інтелекту в спорті та його значення для розвитку пізнавального інтелекту й емоційних характеристик спортсмена.

Метою статті є презентація результатів емпіричного дослідження особливостей кінестетичного інтелекту в спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри. Емпірично доведено, що в досліджуваній групі спортсменів аудіальна й кінестетична репрезентативна модальність є провідними. В інтелектуальному профілі спортсменів серед різних видів інтелекту переважають вербально-лінгвістичний і кінестетичний види інтелекту, децю нижчими є показники візуально-просторового, природничого, логіко-математичного видів інтелекту, практично однаковий прояв мають міжособистісний і внутрішньоособистісний види інтелекту, найменше вираженим виявився музичний інтелект. Емпірично доведено, що спортсмени з більшим стажем спортивної кар'єри демонструють статистично вищі показники за рівнем розвитку кінестетичної репрезентативної системи й кінестетичного інтелекту. Емпірично встановлено наявність позитивного кореляційного зв'язку між показниками кінестетичного інтелекту й показниками емоційного (EQ) та пізнавального інтелекту (IQ).

Ключові слова: репрезентативні системи, перцептивна модальність, інтелект, множинний інтелект, емоційний інтелект, пізнавальний інтелект.

Постановка проблеми. Важливо зазначити, що рівень розвитку інтелектуальних здібностей людини визначає успішність її кар'єри в житті. Спорт не є винятком. Доведено, що він не тільки забезпечує всебічний фізичний розвиток, а й сприяє вихованню морально-вольових якостей людини. Але поряд із високими вимогами до рухово-моторної активності у спорті не варто недооцінювати роль інтелектуального компонента, який пронизує всі рівні підготовки спортсмена. Варто врахувати, що спортивна кар'єра є специфічною, вона суттєво відрізняється від інших видів кар'єри своїми цілями, мотивами, умовами, засобами й

досягнутими результатами. Сфера спортивної діяльності – це підготовка до змагань та участь у них, що потребує від спортсменів спеціальних якостей, навичок, знань і вмінь, граничного напруження фізичних і духовних сил в екстремальних умовах.

Сучасні дослідження спортивної кар'єри доводять, що інтелектуальні можливості спортсменів є вагомим чинником їхнього успіху [13]. А наявні дослідження інтелектуальних характеристик спортсменів високого рівня свідчать про те, що для них властива висока здібність до абстрактного мислення, але об'єктивних даних про це

дуже замало. Нині питання про те, які саме компоненти інтелекту мають найбільшу цінність для різних видів спорту, залишається відкритим. Разом із тим у різних авторів знаходимо тезу, що необхідною умовою успішної спортивної кар'єри є високий рівень тілесно-кінестетичного інтелекту.

Теоретиками спорту сьогодні ведуться досить інтенсивні дослідження окремих особистісних властивостей спортсменів. Сучасні дослідники психології спорту наголошують на комплексному погляді на психічні властивості спортсмена, серед яких виокремлюють такі, що відповідають за прийом і переробку інформації, прийняття рішень (інтелектуальні), психомоторні властивості, які визначають якість рухових дій (тілесно-кінестетичні), емоційні, вольові, комунікативні, моральні, які в комплексі визначають мотивацію діяльності спортсмена, відповідність цілей, засобів діяльності її результатам [13].

Теоретичний аналіз спортивної діяльності й складників особистості спортсменів доводить, що інтелектуальні здібності є досить важливими в спортивній діяльності. Спортивна діяльність вимагає від інтелекту людини пізнання закономірностей розвитку й удосконалення якісного боку рухової активності. Це, у свою чергу, забезпечує підвищення рівня тренуваності, пошуку шляхів узгодження інтелектуальної та рухової діяльності, результатом чого стає досягнення спортсменом найвищих результатів [11].

Нині існують різноманітні підходи до розуміння інтелекту, але разом із тим відсутнє єдине його визначення. Швейцарський психолог Ж. Піаже вважав, що інтелект – це стійка сукупність загальних розумових здібностей і можливостей людини у виконанні різних видів діяльності [8]. Американський психолог Д.П. Гілфорд [5] запропонував багатофакторну модель структури інтелекту. А його послідовник Говард Гарднер розробив власну модель множинного інтелекту як альтернативу традиційним поглядам на інтелект як здібності до логічного мислення. Він вважає, що саме множинний характер інтелекту дає людям змогу приймати різні соціальні ролі, такі як педагог, лікар, спортсмен, політик, і бути успішними в різних видах діяльності [4].

Дослідники спорту наголошують, що це особливий і специфічний вид діяльності, який принципово відрізняється від усіх інших видів діяльності. Його головними ознаками є те, що в заняттях спортом об'єктом усвідомлення й діяльності людини є її власне тіло, її рухи. Тому одним із найважливіших видів інтелектуальних здібностей спортсменів є тілесно-кінестетичний. Г. Гарднер розуміє його як здатність використовувати своє тіло у вирішенні завдань, включає контроль над складними й тонкими моторними рухами та здатність маніпулювати зовнішніми об'єктами. Кінестетичний інтелект

«обслуговує» три центральні когнітивні вміння: *моторну логіку, кінестетичну пам'ять і кінестетичну обізнаність*. Кожне із цих умінь пов'язане із залученням рухів і тіла у діяльність людини [4].

Для емпіричного дослідження важливим є те, що тілесно-кінестетичний інтелект може розвиватися через застосування різних вправ: рольових, фізичних, драматизації, використання елементів танцю тощо. Заняття спортом призводить до того, що в тілі починають відбуватися численні й різноманітні зміни, які мають безпосередній стосунок до розвитку тілесно-кінестетичного інтелекту. За рахунок звільнення раніше напружених м'язів відновлюється здатність зчитувати інформацію всім тілом. Поступово з'являється природна пластичність тіла, підвищується рівень пластичності інтелекту. Рухи стають красивими, плавними, точними, що сприятливо впливає на психіку загалом. З'являється можливість використовувати тілесні відчуття та їх зміни для діагностики своїх внутрішніх станів [13].

Через розвиток пластичності в тілі стабілізується емоційна врівноваженість, зменшується агресивність, відбувається розвиток вольових якостей спортсмена, таких як цілеспрямованість, рішучість і сміливість, наполегливість і завзятість, витримка та самовладання, самостійність та ініціативність. Розвиваються стійкість до стресів, вміння керувати емоціями й рухами, здібність сприймати, аналізувати й реагувати на інформацію в умовах дефіциту часу та простору, здібність до випереджальних реакцій, які формуються в корі головного мозку. У структурі особистості спортсмена виокремлюються загальні психологічні складники – емоційна стійкість, психологічна й емоційна гнучкість, сміливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, самоорганізація, ініціативність, самомотивація, впевненість у собі, рішучість, домінантність, демонстративність [6].

Ми звернули увагу на важливість емоційних характеристик у спортивній діяльності, які є основою для емоційного інтелекту людини та інтерпретуються як емоційна компетентність особистості (за Р. Бар-Оном). Д.В. Люсін стверджує, що емоційний інтелект, з одного боку, пов'язаний із когнітивними здібностями, з іншого – з особистісними характеристиками. За Дж. Майєром і П. Саловеєм, емоційний інтелект – це здатність сприймати й розуміти прояви особистості, що виявляються в емоціях на основі інтелектуальних процесів [7]. Відзначається і зворотній взаємозв'язок спорту та інтелекту спортсмена. Рухова активність відповідає за інтелектуальний розвиток. Фізичні вправи підсилюють мозкову діяльність і сприяють підвищенню пізнавальних здібностей [6].

Попередні дослідники доводять, що, чим вищий рівень кваліфікації спортсмена, тим краще в нього розвинене кінестетичне сприйняття.

Однак у спортсменів можуть переважати візуальна або аудіальна форми сприйняття. Наявні дослідження особистісних характеристик спортсменів та осіб, які не займаються спортом, свідчать про суттєві відмінності в рівні прояву низки особистісних якостей. Але дослідження відмінностей кінестетичного інтелекту в поєднанні з іншими видами інтелекту спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри практично відсутні [2; 3]. Експериментальні дослідження кінестетичного інтелекту в тому числі й у спорті проводилися Г. Гарднером, Д. Гілфордом, П. Лесгафтом, А. Пуні, Р. Абельською, А. Белкіним, Г. Горбуновим та ін. Усі автори підкреслюють важливість саме тілесно-кінестетичного інтелекту в спортивній діяльності. Але емпіричних досліджень у цій частині спортивної психології вкрай мало.

Метою статті є презентація результатів емпіричного дослідження особливостей кінестетичного інтелекту в спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри.

Виклад основного матеріалу. Для проведення дослідження ми обрали такі психодіагностичні засоби: тест діагностики домінуючої перцептивної модальності (С. Єфремцева); БІАС-тест визначення репрезентативних систем (автори Б. Льюїс, Ф. Пуцелік); анкету для визначення інтелектуального профілю (Л.І. Байсари, схвалена одним із послідовників Г. Гарднера); методику діагностики «емоційного інтелекту» (EQ) (Н. Холла); тест інтелектуального потенціалу (ТІП) П. Ржичан.

У дослідженні взяли участь 60 осіб, які займаються волейболом, баскетболом і регбі. Ми сформували 2 групи досліджуваних: 1 група – особи, які займаються спортом 5–6 років (15 чоловіків і 15 жінок), 2 група – спортсмени зі стажем 8–10 років (13 чоловіків і 17 жінок). Усього 28 чоловіків і 32 жінки віком від 15 до 25 років.

Результати дослідження переважної перцептивної модальності спортсменів без урахування спортивного стажу представлені в таблиці 1.

Аналіз результатів свідчить, що в усіх спортсменів, незалежно від спортивного стажу, усі види

перцептивних систем мають практично однаковий рівень прояву з незначним переважанням аудіального каналу сприйняття, дещо нижчим за рівнем значущості є кінестетичний канал і найнижчий, але не суттєво має рівень прояву візуальний канал сприйняття. Напевно, це свідчить про те, що в спортсменів аудіальна й кінестетична репрезентативна модальності є провідними, а візуальна модальність є допоміжною. Таке поєднання двох репрезентативних модальностей у спортсменів, на наш погляд, є закономірним, оскільки певну частину інформації, пов'язаної зі спортом, вони сприймають на слух, а вся професійна (спортивна) діяльність пропускається через тіло й рух.

Узагальнені результати дослідження домінуючої репрезентативної системи досліджуваних спортсменів представлені в таблиці 2.

Бачимо, що найвищий показник має кінестетична репрезентативна система, дещо нижчі показники мають аудіальна, візуальна та найменше має дискретно-логічна репрезентативна система. Отже, за результатами тесту, у спортсменів дещо переважає кінестетична репрезентативна система поряд із аудіальною та візуальною системами. Цікавим є те, що в спортсменів досить вираженою виявилася аудіальна репрезентативна система. Отже, результати тесту Б. Льюїса, Ф. Пуцеліка підтвердили отримані результати попереднього тесту щодо репрезентативних модальностей спортсменів – це кінестетична й аудіальна.

Узагальнені результати дослідження інтелектуального профілю спортсменів представлені в таблиці 3.

Отримані результати свідчать про те, що в спортсменів серед різних видів інтелекту переважає вербально-лінгвістичний, дещо нижчим є кінестетичний, потім візуально-просторовий, природничий, логіко-математичний, практично однаково виражені міжособистісний, внутрішньоособистісний, найменше вираженим виявився музичний інтелект. Отже, за результатами трьох тестів виявлено, що й кінестетична репрезентативна

Таблиця 1

Усереднені показники домінуючої перцептивної модальності досліджуваних спортсменів за методикою С. Єфремцева

	Вид перцептивної модальності (у балах)		
	Аудіальний канал сприйняття	Візуальний канал сприйняття	Кінестетичний канал сприйняття
Х ср.	10,96	9,43	9,48

Таблиця 2

Усереднені значення переважної репрезентативної системи досліджуваних спортсменів за тестом Б. Льюїса, Ф. Пуцеліка

	Види репрезентативних систем (у балах)			
	Аудіальна	Візуальна	Кінестетична	Дискретно-логічна
Х ср.	11,55	9,58	12,06	7,36

Таблиця 3
Усереднені показники інтелектуального профілю досліджуваних спортсменів за анкетною множинного інтелекту Л.І. Байсари

№	Множинний інтелект (інтелектуальний профіль)	Бали
1	Вербально-лінгвістичний	19,16
2	Логіко-математичний	15,93
3	Візуально-просторовий	18,6
4	Кінестетичний	18,88
5	Міжособистісний	14,96
6	Внутрішньоособистісний	14,66
7	Музичний	13,4
8	Природничий	17,26

система, і кінестетичний інтелект у спортсменів є найбільш вираженими в поєднанні з аудіальною системою та вербально-лінгвістичним інтелектом.

Відмінності в показниках репрезентативних систем спортсменів із різним стажем спортивної кар'єри за непараметричним критерієм U-Манна-Вітні (обрано за результатами перевірки

на нормальність розподілу даних за критерієм Колмогорова-Смірнова) наведені в таблиці 4. Аналіз отриманих результатів засвідчив, що спортсмени з більшим стажем (8–10 років) демонструють статистично значущі більш високі показники за рівнем розвитку кінестетичної репрезентативної системи ($U_{\text{емп.}} = 286,0$; $p < 0,05$), ніж спортсмени з меншим стажем (5–6 років). Також вищими виявилися показники за аудіальною й візуальною репрезентативними системами, але нижчими за дискретно-логічною системою, крім того, статистично значущі відмінності за цими репрезентативними системами відсутні. Результати підтвердили переважну роль кінестетичної в поєднанні з аудіальною та візуальною репрезентативними системами, але логічна переробка показала дещо нижчий рівень.

Результати дослідження відмінностей у показниках множинного інтелекту в спортсменів із різним стажем кар'єри представлені в таблиці 5.

Аналіз результатів доводить, що спортсмени зі стажем спортивної кар'єри 8–10 років демонстру-

Таблиця 4
Усереднені показники значущості репрезентативних систем у спортсменів із різним стажем за тестом Б. Льюїс, Ф. Пуцеліка та рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Вітні

Види репрезентативних систем	Групи досліджуваних		Значення критерію U-Манна-Вітні та рівень значущості розбіжностей
	Стаж спортивної кар'єри 5–6 років (30 осіб)	Стаж спортивної кар'єри 8–10 років (30 осіб)	
Аудіальна	11,4	11,7	$U_{\text{емп.}} = 474,0$ $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Візуальна	9,1	10,06	$U_{\text{емп.}} = 489,0$ $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Кінестетична	10,8	13,3	$U_{\text{емп.}} = 286,0$ $p < 0,05$ розбіжності значущі
Дискретно-логічна	8,03	6,7	$U_{\text{емп.}} = 387,5$ $p > 0,05$ розбіжності незначущі

Таблиця 5
Усереднені показники значущості видів інтелекту в досліджуваних із різним стажем спортивної кар'єри та рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Вітні

Множинний інтелект	Групи досліджуваних		Значення критерію U-Манна-Вітні та рівень значущості розбіжностей
	Стаж спортивної кар'єри 5–6 років (30 осіб)	Стаж спортивної кар'єри 8–10 років (30 осіб)	
Вербально-лінгвістичний	19,7	16,8	$U_{\text{емп.}} = 354,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Логіко-математичний	15,9	15,9	$U_{\text{емп.}} = 486,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Візуально-просторовий	18,6	18,6	$U_{\text{емп.}} = 450,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Кінестетичний	18,03	19,7	$U_{\text{емп.}} = 253,0$ $p < 0,05$ розбіжності значущі
Міжособистісний	12,3	17,6	$U_{\text{емп.}} = 284,0$ $p < 0,05$ розбіжності значущі
Внутрішньоособистісний	15,9	13,4	$U_{\text{емп.}} = 264,0$ $p < 0,05$ розбіжності значущі
Музичний	13,4	13,4	$U_{\text{емп.}} = 450$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Природничий	18,6	15,9	$U_{\text{емп.}} = 245,0$ $p < 0,05$ розбіжності значущі

ють статистично вищі показники за такими видами інтелекту: кінестетичний ($U_{емп} = 253,0$; $p < 0,05$), міжособистісний ($U_{емп} = 284,0$; $p < 0,05$), внутрішньоособистісний ($U_{емп} = 264,0$; $p < 0,05$) і природничий ($U_{емп} = 245,0$; $p < 0,05$). Отже, у спортсменів з більшим стажем спортивної кар'єри (8–10 років) статистично вищі показники за міжособистісним, внутрішньоособистісним і природничим видами інтелекту.

Результати перевірки рівня прояву складників емоційного інтелекту в спортсменів із різним стажем спортивної кар'єри представлені в таблиці 6.

Аналіз отриманих результатів свідчать про те, що спортсмени зі стажем спортивної кар'єри 8–10 років демонструють вищі показники емоційної обізнаності, управління емоціями, самомотивації, розпізнавання емоцій інших зі статистично вищими показниками за самомотивацією ($U_{емп} = 332,0$, при $p < 0,05$) порівняно зі спортсменами зі стажем спортивної кар'єри 5–6 років. За іншими показниками статистично значущих відмінностей не виявлено, але це можна розглядати на рівні тенденції. Цікавим виявилось те, що в спортсменів із більшим стажем спортивної кар'єри є нижчими

показники емпатії, але статистичної значущості вони не досягли. На наш погляд, отримані нами результати узгоджуються з результатами інших дослідників особистісного профілю спортсменів, де виявлено підвищений рівень агресивності (але який вдало контролюється спортсменами високого рівня), високий рівень мотивації досягнення, твердість характеру, авторитарність тощо.

Результати кореляційного аналізу за критерієм Спірмена (r_s) між показниками множинного інтелекту, пізнавального й емоційного інтелекту наведено в таблиці 7.

Кореляційний аналіз показав, що мають місце статистично значущі позитивні кореляційні зв'язки між показниками кінестетичного інтелекту та складниками емоційного інтелекту, такими як управління емоціями (додатній зв'язок – $p < 0,05$) і пізнавальним інтелектом (IQ) (додатній зв'язок – $p < 0,05$). Це ми пояснюємо тим, що, чим більш розвиненим є кінестетичний інтелект, тим вища здатність спортсмена управляти власними емоціями в поєднанні з пізнавальним інтелектом (IQ). Додатково виявлені статистично значущі кореляційні зв'язки між логіко-математичним інтелектом

Таблиця 6

Усереднені показники значущості складників емоційного інтелекту в досліджуваних із різним стажем спортивної кар'єри та рівень значущості розбіжностей за критерієм U-Манна-Вітні

Емоційний інтелект	Групи досліджуваних		Значення критерію U-Манна-Вітні та рівень значущості розбіжностей
	Стаж спортивної кар'єри 5–6 років (30 осіб)	Стаж спортивної кар'єри 8–10 років (30 осіб)	
Емоційна обізнаність	5,6	7,3	$U_{емп} = 485,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Управління емоціями	6,3	8,2	$U_{емп} = 528,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Самомотивація	7,2	12,4	$U_{емп} = 332,0$, $p < 0,05$ розбіжності значущі
Емпатія	9,1	7,8	$U_{емп} = 342,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі
Розпізнавання емоцій інших	6,8	9,0	$U_{емп} = 534,0$, $p > 0,05$ розбіжності незначущі

Таблиця 7

Матриця кореляційних зв'язків між показниками множинного інтелекту, емоційного й пізнавального інтелекту спортсменів за коефіцієнтом рангової кореляції Спірмена (r_s)

Множинний інтелект	Емоційний і пізнавальний інтелект					
	Емоційна обізнаність	Управління емоціями	Самомотивація	Емпатія	Розпізнавання емоцій інших	Пізнавальний інтелект IQ
Вербально-лінгвістичний	0,046	0,183	-0,228	0,084	0,106	-0,166
Логіко-математичний	0,027	0,291*	0,228*	0,013	0,015	0,082
Візуально-просторовий	0,057	0,208	-0,020	0,089	0,231*	0,111
Кінестетичний	0,080	0,318**	0,139	0,120	0,203	0,239*
Міжособистісний	0,108	0,188	0,318**	-0,093	0,073	0,110
Внутрішньоособистісний	0,005	0,138	-0,253*	0,268*	-0,220*	-0,115
Музичний	0,059	0,094	-0,025	0,101	0,293*	0,226*
Природничий	0,129	0,033	-0,216	0,185	0,012	0,010

Примітка: ** – кореляція значуща на рівні 0,01; * – кореляція значуща на рівні 0,05.

і складниками емоційного інтелекту – управління емоціями (додатній зв'язок – $p < 0,05$) і самомотивацією (додатній зв'язок – $p < 0,05$). Це можемо пояснити тим, що вищі показники розвитку логіко-математичного інтелекту підвищують рівень уміння управляти власними емоціями і призводять до підвищення рівня самомотивації.

Прямий статистично значущий кореляційний зв'язок виявлено між візуально-просторовим інтелектом і вмінням розпізнавати емоції інших (додатній зв'язок – $p < 0,05$). Це дуже чітко пояснюється тим, що розвиток візуального в поєднанні з просторовим інтелектом призводить до вміння розуміти й розпізнавати емоції інших людей, тобто візуальна репрезентативна система дає змогу фіксувати й розуміти зовнішні ознаки емоцій.

Дуже цікавим, на наш погляд, виявився статистично значущий кореляційний зв'язок між внутрішньоособистісним інтелектом і самомотивацією (від'ємний зв'язок – $p < 0,05$) і розпізнаванням емоцій інших (від'ємний зв'язок – $p < 0,05$). Це, напевно, свідчить про те, що, чим більше людина заглиблюється в себе, тим менше вона звертає увагу на прояв емоцій інших людей і менше потребує самомотивації. Разом із тим статистично значущий кореляційний зв'язок виявлено між внутрішньоособистісним інтелектом та емпатією (додатній зв'язок – $p < 0,05$). Можемо пояснити тим, що, чим вищою є здатність заглиблюватися в себе, тим краще людина здатна розуміти іншу людину і співпереживати їй.

Кореляційний аналіз виявив статистично значущий кореляційний зв'язок між рівнем музичного інтелекту й розпізнаванням емоцій інших (додатній зв'язок – $p < 0,05$). Такий зв'язок можемо пояснити тим, що, чим вищим є розвиток музичного інтелекту, тим краще людина розуміє емоції інших людей. Тобто музична обізнаність сприяє розвитку емоційної сфери людини.

Можемо зробити психологічний опис спортсмена, у якого переважними є кінестетична репрезентативна модальність і кінестетичний інтелект. Кінестетик – це людина, яка переважно відчуває та сприймає навколишній світ тілесно, меншою мірою бачить, чує або думає. У кінестетика розвинені насамперед дотик (тактильна чутливість), смак, біль, теплові, вібраційні й м'язові відчуття. Кінестетик прагне рухатися та діяти. Отже, людина, у якої переважним є кінестетичний інтелект, є надзвичайно чуйною до власного тіла. Для спортсменів тіло є найважливішим інструментом. Як підтвердили емпіричні результати, у спортсменів цей тип сприймання світу й себе розвинений на високому рівні.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз проблеми довів, що спортивна діяльність має професійну спрямованість і соціальну значущість, певну структуру та виконує низку значущих функцій: пізнавальну, інформаційну естетичну,

регулятивну, соціалізуючу, гедоністичну, комунікативну, виховну, семіотичну, рекреаційно-оздоровчу. Зайняття спортом впливає на формування особистості людини, а саме завдяки тривалому і професійному зайняттю спортивною діяльністю відбувається розвиток особистісних якостей та інтелектуальних здібностей людини. Теоретично досліджено, що кінестетичний інтелект – це здатність використовувати своє тіло для вираження ідей і почуттів (спортсмен).

Емпірично досліджено, що всі спортсмени, незалежно від стажу зайняття спортом, мають практично однаковий рівень прояву всіх видів перцептивних систем із незначним переважанням аудіального каналу сприйняття, дещо нижчим за рівнем значущості є кінестетичний канал і найменший рівень прояву має візуальний канал сприйняття. Тобто в досліджуваній групі спортсменів аудіальна й кінестетична репрезентативна модальність є провідними.

Емпірично з'ясовано, що в інтелектуальному профілі спортсменів серед різних видів інтелекту переважають вербально-лінгвістичний і кінестетичний види інтелекту, дещо нижчими є показники візуально-просторового, природничого, логіко-математичного видів інтелекту, практично однаковий прояв мають міжособистісний і внутрішньоособистісний види інтелекту, найменше вираженим виявився музичний інтелект.

Емпірично доведено, що спортсмени з більшим стажем спортивної кар'єри (8–10 років) демонструють статистично значущі більш високі показники прояву кінестетичної репрезентативної системи та кінестетичного інтелекту, ніж спортсмени з меншим стажем спортивної кар'єри (5–6 років).

Емпірично перевірено, що спортсмени зі стажем спортивної кар'єри 8–10 років демонструють вищі показники за емоційною обізнаністю, управлінням емоціями, самомотивацією, розпізнаванням емоцій інших зі статистично вищими показниками за самомотивацією порівняно зі спортсменами зі стажем спортивної кар'єри 5–6 років, за іншими показниками статистично значущих відмінностей не виявлено, але це можна розглядати на рівні тенденції.

Кореляційний аналіз виявив статистично значущі додатні кореляційні зв'язки між показниками кінестетичного інтелекту та складниками емоційного інтелекту (EQ) й пізнавальним інтелектом (IQ): логіко-математичним інтелект має безпосередній статистично значущий зв'язок з управлінням емоціями та самомотивацією, прямий статистично значущий кореляційний зв'язок виявлено між візуально-просторовим інтелектом і вмінням розпізнавати емоції інших; додатній статистично значущий кореляційний зв'язок існує між внутрішньоособистісним інтелектом і самомотивацією й розпізнаванням емоцій інших, а також між рівнем розвитку музичного інтелекту й розпізнаванням емоцій інших.

Перспективами подальших досліджень може бути вивчення поєднання агресивних змагальних тенденцій з умінням керувати ними на різних етапах змагальної діяльності (наприклад, до змагання, під час змагання й після завершення змагання), тобто дослідити динаміку прояву так званої інструментальної агресії в спортсменів і механізми керування нею.

Література:

1. Байсара Л.І. Множинність прояву видів інтелекту : конспект лекцій. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2010. 96 с.
2. Височіна Н. Дослідження особливостей сприйняття у спортсменів, що спеціалізуються у водних видах спорту. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фізичного виховання і спорту / за заг. ред. Є. Приступи. Львів, 2016. Вип. 20. Т. 1/2. С. 31–35.
3. Відчуття, їхня роль у сприйнятті інформації. URL: <http://pti.kiev.ua/statti/578-vdchuttya-yihnya-rol-u-spriynyatt-nformacyi.html>.
4. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множинного інтелекту / пер. с англ. Москва : ООО «И.Д. Вільямс», 2007. 512 с.
5. Гилфлорд Дж. Три сторони інтелекту. *Психологія мышлення*. Москва : Прогресс, 1965.
6. Ильин А.Б., Гордон С.М. Формирование профессиональных показателей личности спортсменов. *Мир образования – образование в мире*. 2011. № 1 (41). С. 139–143.
7. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.
8. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. Психология интеллекта. Москва : Просвещение, 1969. 600 с.
9. Пуни А.Ц. Проблема личности в психологии спорта. Москва : ФиС, 2008. 41 с.
10. Сагадеева А. Телесно-кинестетический интеллект. URL: <http://www.obrazovanie9.ru/articles/414-bq-article.html>.
11. Серова Л.Л. Психология личности спортсмена. Москва : АСТ, 2013. 116 с.
12. Стамбулова Н.Б. Кризисы спортивной карьеры. *Теория и практика физической культуры*. 1997. № 10. С. 13–17.
13. Федик О.В. Психология спорта : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. 96 с.

Indychenko L. S., Cherevko S. V., Cherevko A. D. The peculiarities of kinaesthetic intelligence of sportsmen at different stages of sports career

The article is devoted to the study of peculiarities of kinaesthetic intelligence of sportsmen at different stages of their sports career. The intellectual abilities of the athletes are theoretically considered as an important factor of their success in the sports career. The importance of bodily kinaesthetic intelligence in sports and its importance for the development of cognitive intelligence and emotional characteristics of an athlete are substantiated. The results of the empirical study of kinaesthetic intelligence features of the athletes at different stages of the sports career are presented. It has been empirically found that the athletes with a longer career in sports demonstrate statistically higher indicators of the level of development of kinaesthetic representative system and kinaesthetic intelligence. It has been empirically verified that the athletes with athletic career experience of 8–10 years show higher levels of emotional awareness, emotional control, self-motivation, recognition of emotions of others, with statistically higher self-motivation indicators compared to the athletes with experience in the sports career of 5–6 years. The statistically significant positive correlation between the indicators of kinaesthetic intelligence and the components of emotional intelligence (EI) and cognitive intelligence (CI) have been revealed: logical and mathematical intelligence has a direct statistically significant correlation with emotion control and self-motivation, a direct statistically significant correlation has been detected between the visual and spatial intelligence and the ability to recognize the emotions of others; a positive statistically significant correlation between intrapersonal intelligence and self-motivation and the recognition of the emotions of others, as well as between the level of development of musical intelligence and the recognition of the emotions of others have been established.

Key words: representative systems, perceptive modality, intelligence, multiple intelligence, emotional intelligence, cognitive intelligence.